

TEODOR N. ȚÎRDEA – FONDATOR AL ȘCOLII ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE DE BIOETICĂ

Vitalie Ojovanu, dr. hab. in filos, conf. univ., șef catedră

Ion Banari, dr. în filos., lect. univ.

Catedra de filosofie și bioetică, Universitatea de Stat de Medicină
și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, R.Moldova

vitalie.ojovanu@usmf.md

ion.banari@usmf.md

TEODOR N. TIRDEA – FOUNDER OF THE NATIONAL SCIENTIFIC SCHOOL OF BIOETHICS

The reputation of the renowned university professor and researcher Teodor N. Țîrdea also expanded into the field of bioethics. He is the founder of the National Scientific School of Bioethics from the Republic of Moldova and the promoter of the most current ideas in bioethics. He has a special merit in the development of valuable and current scientific concepts related to the field of bioethics.

Personalitatea reputatului savant, neobositului profesor universitar și neobositului explorator al celor mai actuale subiecte privitor la securitate, dezvoltare inofensivă și supraviețuire *Teodor N.Țîrdea* s-a făcut remarcată și în promovarea bioeticii în spațiul autohton. Totodată ideile sale originale au fost discutate și dezvoltate de către colegii de breaslă din țările regiunii estice a Europei. Istoria contemporană a științei și filosofiei naționale a fixat temeinic pe paginile sale faptul că apariția, răspândirea și implementarea în practica științifică și cea socială a ideilor bioetice în Republica Moldova este legată de numele doctorului habilitat în filosofie, profesorului universitar Teodor N.Țîrdea care, încă la finele anilor '80 ai sec. XX-lea, când în fosta URSS puțini cine știa despre bioetică, a intuit importanța decisivă a acestei discipline pentru dezvoltarea durabilă a omenirii și, în special, pentru medicină, în condițiile progresului tehnico-științific și acutizării efectelor acestuia. Cu timpul, prin eforturile profesorului Teodor N.Țîrdea, apare o nouă etapă în activitatea științifică a Catedrei de filosofie a USMF „N.Testemițanu” caracterizată prin procesul de cristalizare a școlii științifice originale de bioetică, fiind prezente toate criteriile unei școli științifice

tradiționale: continuitate și consecutivitate; originalitate; potențial evident, activitate intensă; formarea discipolilor; cristalizarea unei paradigme teoretice corespunzătoare. De asemenea corespunde situației și sensul definiției școlii științifice: “Curent, mișcare științifică, literară, artistică ... care grupează în jurul ei numeroși adepți; baza teoretică a acestei mișcări” [1].

Până la finalizarea procesului de constituire a acestei școli științifice s-au perindat faze premergătoare, timp în care s-a pregătit „terenul” și a debutat procesul de implementare a bioeticii în rândurile intelectualității autohtone. Pentru a promovarea noilor idei, a căpăta adepți din rândul colegilor și factorilor de decizie, a face primii pași în implementarea acestor idei în mediul social, inclusiv în colectivul universitar, profesorul Teodor N.Țirdea a demonstrat multă îndrăzneală, cutezanță și perseverență.

Așa dar, evoluarea bioeticii în spațiul autohton a dus la constituirea și afirmarea tot mai evidentă a Școlii Științifice Naționale de Bioetică din Republica Moldova (ȘȘNBRM). Această școală are, înainte de toate, o importanță deosebită în investigarea unor subiecte teoretice și practice vitale, contribuind accentuat la îmbogățirea patrimoniului teoretic, și, prin aceasta, la dezvoltarea bioeticii. O misiune necesară s-a realizat și în promovarea, într-o manieră proprie, a cunoștințelor bioetice în rândurile tineretului studios și maselor largi ale populației, pregătirea cadrelor de specialiști în domeniu etc.

Prin eforturile insistente ale profesorului Teodor N.Țirdea a fost pusă o bază reală de răspândire a bioeticii în diverse domenii de activitate, mai ales în cel științific și didactic. Pe parcurs s-au întreprins noi modalități de afirmare teoretică și practică a eticii viului. Despre necesitatea instruirii a studenților și desfășurării cercetărilor științifice în acest domeniu, subiect important al medicinei contemporane și al supraviețuirii umane, la USMF “Nicolae Testemițanu” (mai concret – la Catedra de filosofie) au loc discuții din anul 1992. Prin susținerea administrației Universității, începând cu anul de studii 1993-1994, în planul tematic de instruire filosofică se implementează teme din domeniul bioeticii. În acest răstimp au fost întreprinse eforturi complexe de ordin organizatoric, precedate de implementarea cunoștințelor bioetice în mediul universitar, în instituțiile curative și de mediatizare a lor. Astfel a fost creat un program strategic de instituire a bioeticii ce includea o serie de măsuri organizatorice: lansarea învățământului și instruirii bioetice; organizarea unor dispute științifico-teoretice la ședințele catedrei și la seminarele științifice de profil; organizarea confe-

rințelor științifice naționale și internaționale; propagarea cunoștințelor bioetice în mass-media; ținerea cursurilor în colectivele medicale; asistență în organizarea comitetelor de bioetică în cadrul instituțiilor curative; fondarea organizațiilor obștești și profesionale de bioetică; organizarea activității editoriale și de cercetare. În rezultat s-a pus o bază reală de implementare a bioeticii în diverse domenii de activitate.

În programele de studii la filosofie pentru studenții facultăților Medicină generală, Stomatologie, Farmacie și cele ale cursului de pregătire pentru examenul de doctorat la „Filosofia științei și tehnicii” a fost introdus un bloc cu tematică bioetică. De pe poziții științifice competente se abordează tot mai frecvent probleme ale bioeticii teoretice și clinice. Începând cu anul 1995, în baza colectivului catedrei și sub egida profesorului Teodor N. Țirdea, anual se desfășoară conferințe științifice internaționale cu abordarea preponderent a subiectelor bioetice, de asemenea și a diferitor subiecte teoretice și filosofice ale medicinei în conexiune cu cunoștințele bioetice, din perspectiva supraviețuirii omenirii (XXV de ediții).

Tot în această perioadă se întreprind eforturi insistente în privința extinderii spațiului de însușire a cunoștințelor bioetice. Prof. univ. T.N. Țirdea începând cu anul 1995 ține cursuri de bioetică la Facultatea de Filosofie și Psihologie a Universității de Stat din Moldova (conform programei analitice de 60 ore) și la Institutul de Științe Reale al USM (respectiv 40 ore). Altă cale de implementare a noului domeniu (bioetic) a devenit emisiunile radio și TV prezentate de prof. univ. T.N. Țirdea, de alte cadre științifico-didactice. Au fost înregistrate performanțe deosebite în ceea ce privește investigarea aspectului teoretic al bioeticii. În acest sens a fost fundamentată extinderea modurilor de abordare în bioetică până la cel hermeneutic și realizarea principiului antipaternalist prin interpretare și acord informat, fapt sesizat deja în lucrările celei de-a V-a Conferințe Științifice Internaționale. Concomitent se argumentează cu prisosință că bioetica, alături de informatizare și noosferizare, constituie o altă latură a asigurării supraviețuirii omului, o parte componentă inevitabilă a paradigmei de supraviețuire a umanității, fapt argumentat cu prisosință în elaborările prof. univ. Teodor N. Țirdea.

Ulterior urmează intervalul de timp (*finele sec. al XX-lea – primul deceniu al sec. XXI*) în care s-a cristalizat definitiv Școala Științifică Națională de Bioetică, s-a consolidat și a început să activeze drept un veritabil focar științific Catedra de filosofie și Bioetică. Astfel, începutul unui nou secol și

mileniu, a coincis cu debutul noii școli științifice de bioetică în țara noastră, iar Catedra Filozofie, fiind reorganizată în anul 1999 în Catedra Filosofie și Bioetică, devine prima de acest gen din spațiul postsovietic și chiar din Sud-Estul Europei.

Cu concursul nemijlocit al colectivului catedrei sub îndrumările științifice ale profesorului Teodor N.Țirdea, se intensifică și se diversifică activitatea de cercetare, publicându-se importante materiale în domeniul bioeticii; continuă organizarea și desfășurarea conferințelor științifice internaționale; la catedră se organizează masteratul (1999), doctoratul și postdoctoratul (2003) în bioetică; sunt publicate primele manuale din domeniul respectiv; este organizată predarea eficientă a cunoștințelor bioetice; se restructurează radical programele analitice de formare universitară și postuniversitară, privitor la predarea bioeticii; se întocmesc programe de inițiere în bioetică a personalului medical de diferite niveluri; se stabilesc importante legături de colaborare cu organizații și specialiști de peste hotare și se face schimb de experiență; se intensifică participarea membrilor catedrei la foruri internaționale de peste hotare; începe colaborarea cu structurile UNESCO; se desfășoară o amplă activitate de iluminare a populației în probleme de bioetică, utilizându-se în acest sens toate mijloacele informaționale posibile – mass-media, cursuri, expoziții, participări la diverse întruniri, conferințe etc.; se amplifică colaborarea cu diverse organizații, structuri și unități științifice și științifico-didactice locale în privința eficientizării diverselor forme de activitate; se organizează primele mese rotunde cu participarea specialiștilor din domeniul medicinei teoretice și clinice; sunt organizate manifestări republicane (simpozioane, seminare) unde sunt puse în discuție diverse probleme; din anul 2003 se inițiază crearea *Comitetelor de Bioetică* pe lângă instituțiile medico-sanitare publice republicane, municipale, orașenești, raionale; instituțiile de cercetări științifice medico-sanitare și medico-biologice; se inaugurează *Asociația de Bioetică din Republica Moldova* (2001); începe activitatea fructuoasă a *Centrului Național de Bioetică* (2004); a fost conturată strategia activității imediate și de lungă durată în domeniul bioetic.

Este impunător rolul prof. univ. Teodor N.Țirdea în elaborarea noilor concepte și paradigme în domeniul bioeticii. Promovând conceptul pott-erian al eticii biologice, în sensul larg al cuvântului, Domnia sa definește bioetica drept un domeniu al științei și al filosofiei practice ce examinează relațiile în sistemul „om – biosferă” de pe pozițiile eticii clasice, eticii

normative. O astfel de interpretare a cunoștințelor bioetice îi permite să elaboreze imperative concrete față de diverse forme, genuri de activitate umană, inclusiv tratamentul medical, cercetările în biologie și medicină etc. Aspectul etic al proceselor nominalizate este evident, prin urmare configurația nominalizată presupune respectarea anumitor reguli morale, care ar oferi posibilitatea de a proteja sănătatea omului și a tuturor reprezentanților lumii vii – a plantelor și animalelor. În această ordine de idei profesorul universitar Teodor N. Țârdea, pentru prima oară în literatura de specialitate, argumentează destul de convingător necesitatea analizei problemei coraportului dintre principiile bioeticii și imperativele bioetice, delimitând aceste noțiuni atât după conținut, cât și după destinație. Tot premieră profesorul Teodor N. Țârdea abordează subiectul principiului biosferocentrist drept problemă fundamentală pentru bioetică (în sens larg), acest postulat fiind primordial în apariția, devenirea și dezvoltarea ulterioară a cunoștințelor bioetice. În așa mod nu antropocentrismul determină esența bioeticii, ci biosferocentrismul.

T.N. Țârdea elaborează și alte idei de pionierat în domeniul bioeticii cum ar fi: analiza lumii biomedicale într-o strânsă conexiune cu alte lumi cum ar fi cea spirituală, tehnică etc.; argumentarea inevitabilitatea asigurării unității bioetizării și noosferizării sociumului în strategia de supraviețuire a civilizației contemporane, în afara căreia a devenit imposibilă asigurarea dezvoltării inofensive a omenirii. Un aport aparte aduce în elaborarea noilor idei în domeniul cunoștințelor bioetice practice ce țin de stabilirea rolului eticii biomedicale (bioeticii medicale) în sistemul sănătății publice.

Într-o publicație de-a noastră încă în anul 2002 constatam că „în prezent (adică la acel moment – V.O.) asistăm la procesul constituirii unei școli științifice la catedră”, menționând sumar că sunt prezente „și criteriile unei școli științifice” [2]. Ulterior acest proces se încheie, finalizând cu constituirea unei „forje” intelectuale de o certă creativitate investigațională și organizațională. Unei atare situații corespunde și sensul universal al școlii științifice [3]. Istoria filosofiei și cea a științei ne dovedește destul de concludent, că realizările cele mai marcante, precedate de mari avânturi în respectivele domenii, se datorează școlilor științifice. Acestea constituie adevărate „locomotive ” ale gândirii științifice care asigură nu numai o sinteză a realizărilor anterioare, prezentând concomitent un torent nou și eficace de originale posibilități de cercetare, ci și trasează perspective certe în cadrul teoretico-practic, dispunând și de potențialul necesar. Școala ști-

ințifică constituie o verigă importantă în derularea vieții științifice actuale care, concomitent, este responsabilă de perpetuarea ei veridică în prosperitatea umanității. La concret, prezența școlii științifice denotă existența unui apreciabil potențial științific caracteristic unui grup de cercetători aflat sub egidă managerială reușită, care, aplicând cu succes capacitățile individuale, impune acest potențial să se manifeste.

Actualmente constatăm prezența unei *veritabile școli științifice de bioetică* în țara noastră, deoarece sunt de față *toate criteriile caracteristice* unui atare fenomen științific: 1) desfășurarea activității în baza unei unități sau instituții științifice ori științifico-didactice (universitare) ce întrunește cadre cu interese științifice comune și cu un mare potențial de activitate investigațională; 2) existența unui grup de cercetători (savanți) în frunte cu un maestru lider având posibilități științifice apreciabile și capacități organizatorice deosebite; 3) prezența unui subiect magistral de cercetare; 4) abordarea problemelor printr-o manieră originală; 5) obținerea unor rezultate investigaționale apreciabile; 6) recunoaștere, apreciere și prestigiu în interiorul țării și peste hotarele ei, manifestate inclusiv și prin legături strânse de colaborare, interes al schimbului de experiență, publicarea materialelor științifice și participare la diferite forumuri (conferințe, simpozioane congrese etc.) de nivel internațional; 7) devenirea noilor domenii de cercetare (înrudite sau conexe); 8) acumularea experienței veritabile în domeniu, exercitarea unei maniere proprii de implementare și transmitere a cunoștințelor și acceptarea sistemului propriu de valori [4].

ȘȘNBRM constituită prin contribuția profesorului Teodor N. Țirdea la moment își continuă activitatea în cele mai importante direcții: de cercetare; de predare la nivel universitar și postuniversitar; de educație și de „iluminarea bioetică” a diverselor categorii sociale din R. Moldova. Reieșind din faptul că o școală științifică se formează în preajma unei mari personalități care, pe lângă pregătire profesională deosebită și o ținută morală impecabilă, calități pe care le emană și colegilor, trebuie să dea dovadă de clarviziune și să intuiască perspectivele dezvoltării, constatăm că prof. univ., T.N. Țirdea pe deplin a devenit fondatorul acestei școli de bioetică și catalizatorul noilor abordări în domeniu. Datorită acestei situații Catedra de filosofie și bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”, Asociația de Bioetică din Republica Moldova, Centrului Național de Bioetică se află în procesul unei laborioase etape de activitate științifică în direcțiile trasate, având drept scop propagarea omniprezenței principiilor morale în biosferă,

al modalităților eficiente de supraviețuire a acesteia, a orientării umanității spre valorile supreme.

Referințe bibliografice

1. Dicționar explicativ al limbii române. Ed. II. București: Univers Enciclopedic, 1998, p.1053.
2. Ojovanu V. *Torță a înțelepciunii*. – Chișinău, 2002, p.30].
3. Dicționar Enciclopedic. Vol. VI. R-Ș. București: Editura Enciclopedică, 2006, p.618.
4. Ojovanu V. Dimensiunile performanței. Chișinău: Centru ed. al UASM, 2007, p.48.

CONCEPTUL DE BIOETICĂ GLOBALĂ ÎN CONTEXTUL OPEREI TEORETICO-METODOLOGICE A ACADEMICIANULUI, PROFESORULUI UNIVERSITAR TEODOR ȚIRDEA. 85 DE ANI DE LA NAȘTERE

Anatolie Eșanu, dr. în filos., conf. univ.

Catedra de filosofie și bioetică, Universitatea de Stat de Medicină
și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, R.Moldova
anatolie.esanu@usmf.md

THE CONCEPT OF GLOBAL BIOETHICS IN THE CONTEXT OF THE THEORETICAL-METHODOLOGICAL WORK OF THE ACADEMICIAN, PROFESSOR TEODOR ȚIRDEA. 85 YEARS FROM BIRTH

In this article, the author continues the analysis of the contribution of Prof. T. Țirdea in the elaboration and development of the theoretical-methodological concept of global bioethics in his recent reference works and the scientific importance of the conceptualization of some categories and fundamental principles of this paradigm such as: social bioethics, universal ethics, ecogeic ideology, the axigen revolution, the survival strategy of contemporary civilization, the bioethicization of society, the biospheric-noospheric economy, the „bioethics-noethics” binomial, the societal in relation to the social, bioethical tolerance, etc. The author highlights